

Novosti v pokojninskem in invalidskem zavarovanju

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je eden izmed najpomembnejših sistemskih zakonov za zagotavljanje socialne varnosti delovnih ljudi in občanov. Zato je predsedstvo republiške konference SZDL dalo pobudo za široko javno razpravo o osnutku zakona. Ta razprava že poteka tudi v občini Bežigrad, in sicer v krajevnih skupnostih in v združenem delu. Predsedstvo občinske konference SZDL bo na seji, ki je predvidena za 12. april, povzelo priporočila, mnenja in stališča iz javne razprave v zaključno poročilo in le-to poslalo mestni in republiški konferenci SZDL. Slednja bo namreč zaključila iz javne razprave posredovala skupščini SR Slovenije, ki bo na seji zborov 11. maja obravnavala osnutek zakona. Predlog zakona naj bi bil sprejet na juliskem

zasedanju republiške skupščine, novi zakon pa naj bi se uporabljal od 1. julija naprej, ko se začne uporabljati tudi novi zvezni zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Že v prejšnji številki »Zbora občanov« smo na kratko poročali o pripravi na javno razpravo o osnutku zakona. Napovedali smo, da bomo v tej številki širše pisali o novostih, ki jih

Jože Kuhelj Foto: V. P.

na področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja prinaša novi republiški zakon v besedilu osnutka. Seveda v časopisu ne moremo podrobno razložiti vseh zakonskih določb (osnutek zakona ima 177 členov) in pojasniti vseh novosti, ki jih vsebuje osnutek zakona. Izbrali smo vprašanja, ki zbuja največ zanimanja in na katera so opozorili tudi udeleženci občinskega seminarja za aktiviste in strokovne delavce, ki vodijo javno razpravo, in v teh vprašanjih skušali zajeti številne novosti v pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

S strokovnimi pojasnili in konkretnimi razlagami določb, ki jih vsebuje osnutek zakona, nam je pomagal **Jože Kuhelj**, svetovalec vodje strokovne službe Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji.

KMETJE OBVEZNO ZAVAROVANI

Kar zadeva obseg zavarovanja je najpomembnejša novost obvezno zavarovanje vseh kmetov, združenih in individualnih, to pomeni zavarovanje nosilcev kmetijskih gospodarstev, njihovih zakoncev, otrok in morebitnih drugih članov, ki delajo na kmetiji in jim je opravljanje kmetijske dejavnosti edini ali glavni poklic. Kmetje, ki bodo po novem vključeni v obvezno zavarovanje, seveda najbolj zanima, kako bo z njihovimi prispevki in kakšne pravice bodo uživali.

Kuhelj: »Ker se le pri neznatnem številu kmetov ugotavlja dejanski dohodek, bodo le takšni kmetje plačevali prispevek skupnosti od doseženega osebnega dohodka, za vse druge – torej za veliko večino – pa bo skupnost določila zavarovalne osnove, vendar se bodo kmetiči zavarovanci sami odločili, od kakšne zavarovalne osnove bodo plačevali prispevek, od tega pa bo odvisen tudi obseg njihovih pravic.«

Bistvene novosti, ki jih prinaša novi republiški zakon, se odražajo predvsem v:

- izpeljavi pravic iz minulega dela ob upoštevanju osebnih dohodkov ter usklajevanju pokojnin tudi na temelju družbene produktivnosti dela;
- razširitvi kroga zavarovancev, zlasti z uvedbo pokojninskega in invalidskega zavarovanja kmetov;
- spremembi odnosov na področju invalidskega zavarovanja;
- možnosti uvedbe predčasne upokojitve in
- nekaterih spremembah pri uživanju in izgubi pravic.

Najnižjo zavarovalno osnovo določa zakon?

Kuhelj: »Da. Zakon določa, da najnižja zavarovalna osnova ne more biti nižja od polovice zneska najnižje pokojninske osnove. Če bo ta predlog sprejet, bo najnižja zavarovalna osnova v letu 1983 znašala 4.647,07 din, to pa pomeni mesečni prispevek 928,94 din.«

Prispevek od te najnižje osnove zavarovancem ne zagotavlja vseh pravic?

Kuhelj: »Takšno zavarovanje pomeni le pravico do starostne, invalidske in družinske pokojnine. Ti zavarovanci – to so vsi individualni kmetje in tudi združeni kmetje, ki se bodo zavarovali od zavarovalne osnove, nižje od zneska zajemčene pokojnine – ne bodo imeli pravice do varstvenega dodatka in do zajemčene pokojnine, kmetje – borci NOV pa bodo na tej podlagi imeli le pravico do polovice zneska zajemčene borčevske pokojnine.«

Kaj pa združeni kmetje, ki se bodo zavarovali od zavarovalne osnove najmanj v višini zneska zajemčene pokojnine?

Kuhelj: »Združeni kmetje, ki se bodo zavarovali tako, kot pravite,

bodo uživali vse pravice kot drugi delavci, torej bodo imeli tudi pravico do varstvenega dodatka, zajemčene pokojnine, denarnega nadomestila za telesno okvaro, kmetje – borci NOV pa pravico do polnega zneska zajemčene borčevske pokojnine. Če bo sprejet predvideni princip določanja zajemčene pokojnine, bo omenjena zavarovalna osnova po izračunu za leto 1983 znašala 7.900,75 din, to pa pomeni mesečni prispevek 1.579,36 din.«

ZAJAMČENA IN NAJNIŽJA POKOJNINA

Omenili ste pravico do zajemčene pokojnine. Kakšna je ta pokojnina in kdo ima pravico do nje?

Kuhelj: »Do zajemčene pokojnine – od 1. julija naprej naj bi, kot sem že omenil, znašala najmanj 7.900,75 din – bodo imeli pravico upokojenci s pokojninsko dobo 40 let (moški) oziroma 35 let (ženske) in tisti invalidski upokojenci, katerih invalidnost je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni. V varianti osnutka zakona predvideva, da

ureditvi pokojninskega zavarovanja (od vključno leta 1973 naprej) ne poznamo.

Kuhelj: »Predčasna pokojnina je v bistvu posebna oblika starostne pokojnine. Zvezni zakon prepušča republikam in pokrajinam, ali bodo uvedle takšno možnost. Osnutek našega zakona jo predvideva, v skladu s zveznim zakonom pa morata biti izpolnjeni dva pogoja za uveljavitev predčasne pokojnine. Zavarovanec mora biti star najmanj 55 let in imeti najmanj 35 let pokojninske dobe, zavarovanka pa mora biti stara najmanj 50 let in imeti najmanj 30 let pokojninske dobe. V drugih primerih predčasna pokojnina ne pride v poštev.«

Zvezni zakon določa obvezno zmanjševanje pokojnine zaradi predčasnega odhoda v pokoj.

Kuhelj: »Zvezna določba je načelna, konkretno višino (odstotek) zmanjšanja pa določajo same republike in pokrajine. V osnutku slovenskega zakona je predvideno, da se za vsako leto predčasnega odhoda v pokoj pred dopolnitvijo 60 let pri zavarovancih oziroma 55 let pri zavarovankah odmerjena starostna pokojnina zmanjša za 1,5% in v varianti za 2%, vendar to zmanjšanje velja le do dopolnitve potrebne starosti (60 oziroma 55 let), nato pa se odpravi in zavarovanec prejema starostno pokojnino, kakor mu je bila odmerjena glede na doseženo pokojninsko dobo.«

Kaj to konkretno pomeni?

Kuhelj: »Vzemimo za primer zavarovanko, ki ima 30 let pokojninske dobe in je stara 51 let. Izpolnila je oba pogoja za predčasno pokojnino, za običajno starostno pokojnino pa ji manjkajo štiri leta starosti (do 55 let). Recimo, da njena pokojninska osnova, upošteva najugodnejše desetletno obdobje, znaša 10.000 din. Ob sedanjih lestvici za odmero starostne pokojnine se ženski za 30 let pokojninske dobe odmeri pokojnina v višini 75% od odmerjene osnove. To pomeni 7.500 din, če bi bila zavarovanka že stara 55 let. Ker tega pogoja ne izpolnjuje (saj gre za predčasno pokojnino), se ji odmerjena pokojnina zmanjša za 6% ali 8% po variantah v osnutku zakona 1,5% ali 2% za vsako manjkajoče leto starosti, to je na 7.050 din (pri 1,5-odstotnem zmanjšanju oziroma na 6.900 din (pri 2-odstotnem zmanjšanju). Tako zmanjšano pokojnino bo zavarovanka prejela do dopolnitve potrebne starosti, to je do 55. leta, nato pa bo prejela nezmanjšano odmerjeno pokojnino, v našem primeru 7.500 din, seveda ustrezno povečano v skladu s sklepi o usklajevanju pokojnin z rasto nominalnih osebnih dohodkov.«

Predčasna pokojnina izključuje nekatere druge pravice?

Kuhelj: »Osnutek zakona predvideva, da upravičenci predčasne pokojnine ne bodo imeli pravice do varstvenega dodatka, dokler bodo imeli to pokojnino, torej do dopolnitve predpisane starosti 60 oziroma 55 let.«

Kakšna pa bo »usoda« upokojencev, ki so se za predčasno pokojnino odločili po predpisih, ki so veljali do konca leta 1972, in še zdaj dobivajo zmanjšano pokojnino?

Kuhelj: »Zvezni zakon določa, da so upravičenci predčasne pokojnine pridobili po zveznem zakonu, veljavnem do 1. julija 1983, te pravice, če so določene kot temeljne zagotovljene tudi vnaprej v obsegu, ki ne sme biti manjši od tistega, ki ga določa novi zakon. Glede na to, da je po novem predčasna pokojnina časovno omejena, osnutek republiškega zakona odpravlja trajnost zmanjševanja pokojnine pri tistih upravičencih predčasne pokojnine, ki so to pravico uveljavili po prejšnjih predpisih. Po sprejemu novega republiškega zakona bodo ti upokojenci dobivali pokojnino brez zmanjšanja zaradi predčasnega odhoda v pokoj.«

Osnutek zakona ohranja možnost povečanja pokojnine. Kdaj?

Kuhelj: »Povečanje pokojnine bo prišlo v poštev za zavarovance, ki bodo po izpolnitvi polne pokojninske dobe ostali še naprej v zavarovanju, ne da bi uveljavili pravico do pokojnine, oziroma za zavarovance, ki se bodo reaktivirali in ponovno sklenili delovno razmerje ali začeli opravljati dejavnost, na podlagi katere bodo zavarovani. Sprememba je le v tem, da bo povečanje pokojnine ženskam pripadalo šele po dopolnitvi pokojninske

Mnenja, stališča in pripombe v zvezi z osnutkom zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju naj vsi zainteresirani pošljejo do 5. aprila 1983 na naslov: Občinska konferenca SZDL Ljubljana Bežigrad (za delovno skupino), 61109 Ljubljana, Linhartova 13.

dobe 40 let (čeprav je pogoj za polno osebo pokojnino 35 let pokojninske dobe), to pa zaradi sprememb v delovnopравни zakonodaji.«

DRUŽINSKA POKOJNINA

Pri pravici do družinske pokojnine je bistvena novost izenačitev let starosti kot pogoja za pridobitev pravice do družinske pokojnine za vse upravičence – vdove, vdovce in starše – na 50 let. Dosegle določenih 45 let starosti pri vdovi se zvišuje na 50 let, pri vdovcu pa se 60 let znižuje na 50 let. Zakaj?

Kuhelj: »Sedanje velike razlike med vdovo in vdovcem v letih starosti za pridobitev pravice do družinske pokojnine nimajo pravne podlage niti v ustavi niti v dejanski zaposlenosti, kajti večina žensk je zaposlena tako kot moški in si z lastnim delom zagotavlja socialno varnost za primer starosti in invalidnosti. Za zagotovitev socialne varnosti vdovam, ki niso zaposlene, pa je v prehodnih določbah osnutka zakona predvidena možnost uveljavljanja pravice do družinske pokojnine po sedaj veljavnih predpisih, torej ob starosti 45 let.«

USKLAJEVANJE POKOJNIN

Novosti pri usklajevanju pokojnin izvirajo iz zveznega zakona?

Kuhelj: »Zvezni zakon uvaja obvezno usklajevanje pokojnin med letom z gibanjem nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, podrobneje pa to obvezno usklajevanje ureja republika sama. Poleg obveznega usklajevanja med letom je določeno tudi dokončno usklajevanje v začetku naslednjega leta, prav tako pa je določeno izplačilo razlike med pokojnino, izplačano v preteklem letu, in pokojnino, izplačano ob dokončni uskladitvi. Ker bo takšen poračun za vse leto nazaj zahteval precejšnja

Z republiškim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in njegovo izpeljavo v samoupravnih splošnih aktih zaključujemo dolgoročen proces oblikovanja novega pokojninskega invalidskega sistema, ki bo usklajen z ustavo, zakonom o združenem delu in zakonom o razširjeni reprodukciji in minulem delu in bo temeljil na uveljavljenem samoupravnem in ekonomskem položaju delavcev v združenem delu in drugih delovnih ljudi.

sredstva, zvezni zakon določa, da morajo to določbo v republikah in pokrajinah dokončno uresničiti najpozneje do 31. 12. 1986. Tako bo tudi v Sloveniji.

Osnutek zakona določa, da se morajo pokojnine med letom obvezno uskladiti najmanj za 90% povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v tem letu. To določbo pa mora skupnost postopno uresničiti do 31. decembra 1986 v skladu s svojim samoupravnim splošnim aktom. To pomeni, da se bodo recimo v letu 1983 pokojnine med letom obvezno povečale za takšen del, kot bo dogovorjen v samoupravnem splošnem aktu, v začetku leta 1984 pa dokončno glede na ugotovljeni porast nominalnih osebnih dohodkov v letu 1983. V letu 1984 se bo delež med letom povečal. V letu 1986 bi med letom pokojnine povečali za polnih 90% porasta nominalnih osebnih dohodkov, v začetku leta 1987 pa še za razliko do skupnega porasta, poleg tega pa bi izplačali v celoti tudi razliko za vse leto 1986.

Osnutek zakona uvaja tudi pomembno novost – možnost usklajevanja pokojnin po rasti družbene produktivnosti dela, s čimer se vzpostavlja še tesnejša odvisnost pokojnine od minulega dela, saj rast nominalnih osebnih dohodkov ni nujno enaka rasti družbene produktivnosti dela.«

«DOKUP» POKOJNINSKE DOBE

«Veljavni predpisi dopuščajo »dokup« let za pokojninsko dobo le bivšim samostojnim obrtnikom in gostincem, ki so zdaj v delovnem razmerju, in zavarovancem, ki so združeni kmetje. Osnutek zakona predvideva širjenje te možnosti?»

Kuhelj: »Po novem naj bi lahko dokupili leta tudi drugi zavarovanci ne glede na to, ali so zdaj zavarovani iz naslova delovnega

V okviru javne razprave je predsedstvo občinske konference SZDL ustanovilo sekcijo za obravnavo osnutka zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Sekcija sestavljajo delegati vseh krajevnih konferenc SZDL, vseh občinskih vodstev družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine, delegati občinske skupnosti socialnega varstva in zbora delegatov SPIZ v občini ter Društva upokojencev.

SEKCIJA JE SKLICANA ZA TOREK, 5. APRILA 1983 OB 17. URI V VELIKI SEJNI DVORANI DRUŽBENEGA CENTRA BEŽIGRAD, LINHARTOVA 13.

Na sekcijo so vabljeni tudi vsi zainteresirani delovni ljudje in občani, ki želijo tvorno prispevati k njenemu delu.

razmerja ali iz naslova opravljanja samostojne poklicne ali kmetijske dejavnosti. Poleg tega naj bi »dokup« omogočili tudi zakoncem in otrokom oziroma družinskimi članom, ki so skupaj z zavarovancem opravljali samostojno gospodarsko ali kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic. Skratka, osnutek zakona dopušča možnost »dokupa let« delovnim ljudem, ki samostojno opravljajo gospodarsko, umetniško, kulturno, odvetniško ali drugo dejavnost kot poklic, ter združenim in individualnim kmetom in članom njihovih gospodinjstev pred vstopom, ko še ni bilo uvedeno obvezno zavarovanje.«

INVALIDSKO ZAVAROVANJE

Ena izmed glavnih novosti je uresničitev usmeritve, ki izhaja že iz zakona o združenem delu, da se namreč pravice iz invalidskega zavarovanja zava-

rovancev, ki so ob nastanku invalidnosti v delovnem razmerju, uresničujejo na podlagi preostale delovne zmoglosti neposredno v organizacijah združenega dela.

Kuhelj: »Na podlagi navedene usmeritve so v osnutku zakona določene konkretne obveznosti in dolžnosti, in sicer:

– organizacije združenega dela, delovne skupnosti in nosilci samostojnega osebnega dela morajo zavarovance – svojega delavca, pri katerem je nastala invalidnost, obdržati na delu in ga razporediti k delom in nalogam, ki jih lahko opravlja glede na preostalo delovno zmoglost,

– če v organizaciji združenega dela ni takih del in nalog, ki jih bi bilo mogoče razporediti zavarovancu, mu mora organizacija zagotoviti ustrezno zaposlitev v drugi organizaciji,

– organizacije združenega dela morajo zavarovancu s preostalo delovno zmoglostjo zagotoviti prekvalifikacijo ali dokvalifikacijo in tudi dela in naloge, ki jih bo opravljal po uspešno opravljeni prekvalifikaciji ali dokvalifikaciji.«

In kakšne so praktične posledice te zakonske ureditve?

Kuhelj: »Predvsem bodo morale organizacije združenega dela v svojih samoupravnih splošnih aktih določiti način uveljavljanja in uresničevanja svojih obveznosti do delovnih invalidov. Poleg tega bo morala javna razprava odgovoriti na vprašanje o zagotavljanju sredstev za obveznosti do delovnih invalidov v organizacijah združenega dela. Gre za to, ali bodo posamezne organizacije združenega dela sposobne zagotoviti potrebna sredstva za obveznosti do delovnih invalidov brez najširše solidarnosti v okviru SPIZ.«

Glede na to, da novi republiški zakon v osnutku predvideva številne novosti glede na sedanje predpise, se razumljivo zastavlja vprašanje, ali zaradi tega ne bodo prikrajšani občani, ki so že v poklju?

Kuhelj: »Ne, sedanjí upokojenci ne bodo prikrajšani. V osnutku zakona je jasno zapisano, da imajo vsi upravičenci pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki so te pravice pridobili po veljavnih predpisih, možnost, da zahtevajo priznanje pravic po

določbah novega zakona, če je to zanje bolj ugodno.«

Izjema in konkretna pojasnila Jožeta Kuhlja seveda ne dajejo odgovorov prav na vsa vprašanja, ki se delovnim ljudem in občanom porajajo ob osnutku novega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Prenekatero vprašanje smo v pogovoru izpustili zaradi prevelike splošnosti ali pa zato, ker bi utegnilo zanimati le malo bralcev našega časopisa, poglaviti vzrok pa je seveda premajhen prostor za res celovito obdelavo osnutka zakona.

V uredništvu bomo spremljali javno razpravo in o njej poročali tudi v prihodnjih številkah, poiskali pa bomo tudi odgovore na vprašanja bralcev, seveda na tista, ki utegnejo zanimati širši krog Bežigradčanov.

To stran »Zbora občanov« je pripravil VLADO BARABAŠ